



**HOVEDVERNEOMBUDET FOR POLITIET**

Gjerdrums vei 4, 0484 Oslo

Mobil; 90 28 34 40

E-post;

[audun.buseth@politiet.no](mailto:audun.buseth@politiet.no)

[audun.buseth@pf.no](mailto:audun.buseth@pf.no)

Politidirektoratet

Deres ref.

Vår ref.

Dato: 21.4.23

## **Høringsinnspill – Maktmiddelutvalgets rapport**

Politiets tilgang og bruk av maktmiddel har stor betydning for arbeidstakernes sikkerhet og helse i utførelse av politiets samfunnsoppdrag. På vegne av etatens vernetjeneste ønsker jeg derfor å gi noen tilbakemeldinger til maktmiddelutvalgets rapport som nå er på høring.

### **Krav om fullt forsvarlig arbeidsmiljø og handleplikt**

Det er en stor svakhet at maktmiddelutvalgets rapport ikke omtaler grunnleggende arbeidsmiljøkrav og HMS-hensyn som må tas til arbeidstakernes sikkerhet og helse i utførelse av sitt arbeid.

Politiets samfunnsoppdrag er komplekst og medfører et stort behov for å drøfte krav om fullt forsvarlig arbeidsmiljø, etatens og den enkeltes handleplikt, og hvordan hensyn til sikkerhet og helse påvirker politiets organisering, planlegging og gjennomføring av arbeidet. I NOU 2017:9 – politi og bevæpning – er disse forholdene i svært liten grad omtalt. Jeg legger derfor ved mitt høringssvar fra den gang. Innholdet er svært relevant for høringssvaret til maktmiddelrapporten.

I mitt høringssvar av 16.10.17 er kap. 1 og 2 (sidene 1-6) svært relevant for denne høringen, og beskriver de samme forhold som jeg savner i maktmiddelutvalgets rapport. Jeg gjengir ikke dette her, men viser til vedlegg 1.

I sin artikkel – dø om så det gjelder<sup>1</sup> - henviser T-G Myhrer til Europeisk menneskerettskonvensjon (EMK) art. 2 - retten til liv. Han trekker frem at den primære forpliktelsen for staten er at den ikke skal ta liv eller behandle personer slik at deres liv kommer i fare. Og at den sekundære forpliktelsen er å innrette de rettshåndhevende myndighetene slik at de er i stand til å verne borgerne mot angrep fra andre private. Dette viser et betydelig arbeidsgiveransvar for staten og politiet for å sette den enkelte arbeidstaker i stand til å utføre sine arbeidsoppgaver på en forsvarlig måte. EMK art. 2 gir et viktig vern for politiansatte mot å bli pålagt farlige oppdrag som de ikke er trent og utstyrt for.

I drøftinger fremheves ofte politiets samfunnsoppdrag og handleplikt, mens arbeidstakernes vern tones ned eller utelates. Basert på EMK art. 2 er det gode argumenter for å styrke omtalen og vektingen av arbeidstakernes sikkerhet i drøftinger om maktmidler. Både hensynet til borgernes behov for sikkerhet og hvordan politiets arbeidstakere skal settes i stand til å utføre sine arbeidsoppgaver må vurderes. Satt på spissen er det hensynet til de ansatte, hvordan de er satt i stand til å løse oppgavene, som er det primære. Dette

---

<sup>1</sup> Tor-Geir Myhrer: «...dø om så det gjelder»? – De rettslige rammer for den individuelle handleplikten ved farlige politioperasjoner. (Nordisk Politiforskning 2015 side 34-74)

sammenfaller med kravet om fullt forsvarlig arbeidsmiljø i arbeidsmiljøloven. Arbeidsmiljølovens krav gjelder også for politiet.

I den videre vurdering av politiets bruk av maktmidler må dette belyses og arbeidsmiljøhensyn vektlegges. Det har stor betydning for politiets og borgernes sikkerhet.

### **Hva er arbeidsmiljø og HMS?**

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) beskriver arbeidsmiljø slik:

*Arbeidsmiljø er knyttet til hvordan man organiserer, planlegger og gjennomfører arbeidet. Alle arbeidsplasser er forskjellige og har ulike arbeidsmiljøutfordringer.*

*Arbeidsmiljøet påvirker arbeidstakernes helse, jobbengasjement og virksomhetenes resultater og produktivitet.*

For politiets del vil dette omfatte hvordan politiet rent faktisk er i stand til å løse samfunnsoppdraget og gi borgerne nødvendig vern i tråd med statens sekundære forpliktelse om retten til liv. Det gjelder politiet som etat, og for den enkelte arbeidstaker.

Det er med andre ord helt nødvendig å beskrive og vurdere arbeidsmiljøforhold før man kan konkludere med politiets tilgang og bruk av maktmidler. Da må det også være fokus på hvordan selve arbeidet skal utføres og hvordan forskjellige alternativer påvirker forholdene til sikkerhet og helse. Det er et gjennomgående arbeidsgiveransvar å innrette virksomheten og organisere arbeidet på en slik måte at arbeidstakerne er sikret mot skader på liv og helse så langt dette rent praktisk lar seg gjennomføre.

Staten har en forpliktelse til å legge forholdene til rette for å gjennomføre farlig arbeid på en forsvarlig måte, herunder hvordan bruk av maktmidler reguleres.

Drøftingene må derfor omfatte beskrivelser av arbeidsprosesser og hvordan risikoforhold påvirkes av forskjellige måter å organisere arbeidet, inkludert regulering av politiets tilgang og bruk av maktmidler. Hensynet til den enkelte arbeidstaker sin sikkerhet må vektlegges i disse vurderingene. En hensiktsmessig tilrettelegging av arbeidet som er sikker for arbeidstakeren vil vanligvis også være det beste grunnlaget for forsvarlig oppdragsløsning med minst mulig makt. Det er naturlig å minne om at politiet må løse alle typer oppdrag og bruke nødvendig makt for å få kontroll på gjerningspersoner som kan være til fare for seg selv eller andre.

### **Utfordringer med dagens hjemmelsgrunnlag for bevæpning**

Siste periode med politiets midlertidige bevæpning fra 25. juni 2022 til 13. mars 2023 aktualiserer utfordringer med dagens hjemmelsgrunnlag for bevæpning.

I POD sitt brev til Justis- og beredskapsdepartementet (JD) av 8.3.23 beskrives grunnvilkårene for anmodninger om midlertidig bevæpning. Det vektlegges at uttrykket «alvorlig» trusselsituasjon skal forstås til å være kortvarig og skille seg fra en ordinær trusselsituasjon. Når politiets sikkerhetstjeneste (PST) angir at dagens trusselsituasjon sannsynligvis vil holde seg på moderat, alternativt høy i overskuelig fremtid er det vurdert til å være en ny normal som ikke hjemler

midlertidig bevæpning. Det til tross for beskrivelser fra PST som at de fremhever at vi nå kanskje står overfor det mest mangefasetterte spekteret av potensielle trusselmål og trusselaktører noensinne. I brevet omtales også andre forhold som viser behovet for en grundig vurdering av det POD beskriver som «*en ikke ubetydelig restrisiko som nå må bæres av innbyggerne og politiet*».

### **Maktmiddelutvalgets anbefalinger**

Med overnevnte som grunnlag ønsker jeg å tilkjennegi mine standpunkt til utvalgets anbefalinger.

### **Generell bevæpning – andre bevæpningsmodeller (kap 9)**

Jeg støtter utvalgets flertall sine vurderinger og konklusjon om generell bevæpning for norsk politi.

I tillegg til momentene i rapporten vektlegges hensynet til en optimal organisering av arbeidet slik at farlige situasjoner kan håndteres med så lav risiko som mulig for alle involverte. Vurderinger av hvordan farlig arbeid kan utføres tryggest mulig må være førende for konklusjonene. Som nevnt over er diskusjonene om bevæpning ofte overordnede og generelle. For å kunne ivareta hensynet til sikkerhet er det helt nødvendig å ha et mer detaljert fokus på arbeidsprosesser og hvordan forholdene legges til rette for sikker gjennomføring av arbeidet. Oppdrag hvor politiet må bruke maktmidler må likestilles med farlig arbeid i andre virksomheter, og hvordan alle virksomheter er pålagt å jobbe forebyggende med systematisk HMS-arbeid. Risiko skal reduseres så langt det er praktisk mulig. For politiet omfatter det blant annet tilgang til ulike maktmidler og våpen når det er nødvendig.

Til tross for trusselvurderinger, vurderinger av kriminalitetsbilde, omfang av psykiatri mv. vil det alltid være uforutsatte situasjoner som kan oppstå med potensiell svært høy risiko. Politiets arbeidshverdag er svært situasjonsavhengig og mange hendelser vil være tilnærmet umulig å forutse eller være tilstrekkelig kartlagt før de oppstår. Jeg legger til grunn at politiet kan havne i livstruende situasjoner hvor dagens bevæpningsmodell øker risikoen for livstruende hendelser for politiets ansatte og borgerne politiet skal beskytte.

Det er flere reelle hendelser siste årene som viser at politiet kan havne i uforutsette situasjoner hvor rask tilgang på våpen er en vesentlig faktor for tjenestepersonenes mulighet til å mestre oppdraget. I tillegg er det påregnelig at slike hendelser kan oppstå som en naturlig del av politiets samfunnsoppdrag, uavhengig av statistikk og tidligere hendelser. Med tanke på god beredskap og forebyggende HMS-tilnærming er det nødvendig å være føre var, og legge til rette for sikker jobbutførelse i alle sammenhenger.

I mitt standpunkt for generell bevæpning vektlegger jeg hensynet til den enkelte arbeidstakers kapasitet til å oppfatte situasjonen, vurdere alternativer og handle adekvat når de står i en farlig situasjon. Det må fokuseres på hvilke forhold som legger til rette for å kunne mestre stressende og vanskelige arbeidsoppgaver. I tillegg ofte i en situasjon hvor den enkelte kan oppleve livsfare og trusler mot seg selv. I slik arbeidssituasjoner må alle forhold som kan forenkles og frigjøre tjenestepersonenes kapasitet vurderes og gjennomføres.

En generell bevæpning legger til rette for en større grad av relevant risikovurdering for organisering av arbeidet, inkludert det å avvæpne eller opptre ubevæpnet når det er hensiktsmessig. Da med fokus på risikoforholdene knyttet til det enkelte oppdrag og virkning over tid. En slik tilnærming er mer i samsvar med krav og forventinger til systematisk HMS-arbeid og et forebyggende fokus for å gjennomføre farlig arbeid så sikkert som mulig. Jeg går ikke inn på enkeltelementene her, men understreker behovet for å vurdere bevæpning basert på HMS-metodikk for farlig arbeid.

Generell bevæpning kan påvirke praksis og øke risiko på andre områder. Jeg tenker da spesielt på forberedelser til oppdrag, bruk av verneutstyr og andre forhold som det i dag er gode rutiner for. Selv om politiet de senere år har vært gjennom flere perioder med midlertidig bevæpning vil det være viktig å følge opp med risikovurderinger og tiltak for å sikre forsvarlig håndtering av politiets varierte arbeid og oppdragsløsning.

Arbeidsmiljøkrav og HMS-systematikk er gjennomgående i arbeidsmiljølovgivningen for alle virksomheter. Det må også være grunnlaget og metodikken for politiets samfunnsoppdrag og virksomhet.

#### ***Fremskutt lagring av uladd enhåndsvåpen***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell. Hovedbegrunnelsen fra min side er knyttet til behovet for opplæring og automatiserte handlinger som grunnlag for personlig kapasitet til å oppfatte, vurdere og håndtere situasjoner. I tillegg øker muligheten for funksjonsfeil eller andre uønskede konsekvenser når man må lade i en pågående situasjon. Tilsvarende om våpen må tømmes i forskjellige omgivelser uten fysiske sikkerhetstiltak.

#### ***Fremskutt lagring av ladd våpen i våpenskrin***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell.

#### ***Fremskutt lagring av våpen skjult på kropp***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell. Skjult bevæpning er et alternativ når forholdene knyttet til selve oppdraget gjør det nødvendig. Formålet er vanligvis å unngå å bli gjenkjent som politi før det er nødvendig eller andre taktiske vurderinger for å løse oppdrag på hensiktsmessig måte.

#### ***Geografisk differensiering***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell. I tillegg til utvalgets begrunnelse forsterkes dette av mitt standpunkt om at bevæpning må vurderes ut fra en vurdering av selve arbeidet som skal utføres og at uforutsatte hendelser kan skje hvor som helst. Fokus på trygg organisering og gjennomføring av arbeid er uavhengig av geografi. Farlige situasjoner kan oppstå over hele landet. Konsekvensen av å være ubevæpnet når du er avhengig av våpen er normalt større i grisgrendte strøk enn sentralt hvor bistand er nærmere.

#### ***Kompetansedifferensiert bevæpning***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell.

#### ***Bevæpning av enkeltpersoner i patruljen***

Jeg er enig i vurderingene om at dette er en uønsket modell. Det vil være stor usikkerhet knyttet til en slik organisering av arbeidet. Mitt prinsipielle syn er at

arbeid som omfatter bevæpning ikke kan organiseres som alenearbeid. I realiteten vil en slik modell medføre stor risiko for en person å stå alene med våpen.

### ***Prøveperiode med generell bevæpning***

Jeg er enig i flertallets vurderinger og støtter en prøveperiode med generell bevæpning.

### ***Periodevis generell bevæpning***

Jeg er enig i at dette er en lite hensiktsmessig modell. Jeg har tidligere vist til utfordringene med dagens hjemmelsgrunnlag for midlertidig bevæpning. Denne modellen vil ikke endre på dagens uklarheter. I det videre bør det være spørsmålet om generell bevæpning som avklares, ikke nye varianter av dagens modell.

### ***Pepperspray/teleskopbatong tas ut av oppsettet***

Jeg er enig i utvalgets vurderinger om dette. Flest mulig alternativ er ikke et gode. For mange maktmidler utløser en rekke praktiske utfordringer og kan i gitte situasjoner være til hinder for fokus på situasjon, vurdering og adekvat håndtering. Mye utstyr betyr også behov for trening på alle maktmidler. I tillegg er det er vesentlige praktiske og helsemessige utfordringer med å bære på seg mye personlig utstyr, sikkerhet i bil og andre forhold som er omtalt i rapporten.

Jeg er helt enig i at dette er faglige spørsmål som etaten selv er best egnet til å vurdere og konkludere.

## **Andre tiltak (kap 10)**

### ***Endring av politilovens § 6 om barnets beste***

Jeg støtter utvalgets vurdering om en generell forankring i politilovens § 6 hvor barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i politiets arbeid.

### ***Gjennomgang av regelverk***

Jeg støtter en gjennomgang av reglene i politiloven og det underliggende instruksverket. Jeg er skeptisk til å fjerne nødvergebestemmelsene for politiets arbeidstakere. Det er vanskelig å forutse alle situasjoner en politiansatt kan havne i som følge av sitt arbeid og handleplikt. Eventuelle endringer må ikke svekke handlingsrom og den enkelte arbeidstakers rettsvern i utførelse av pålagt arbeid som kan bli svært dramatisk og livstruende.

### ***Politiets bruk av spyttbeskyttelser***

Politiet må til enhver tid kunne håndtere alle typer hendelser. I noen situasjoner medfører det utagerende atferd med spytting, biting og lignende. Over tid har politiet hatt mulighet til å benytte spyttbeskyttelse når det er nødvendig og hensiktsmessig. Ethvert maktbruk betinger nødvendig kunnskap og ferdigheter for forsvarlig bruk. Politiet må fortløpende evaluerer praksis, nødvendig opplæring og trening, valg av utstyr og andre forhold med tanke på risiko for gjerningsperson, 3. person og politiet selv. Det er et viktig arbeidsgiveransvar å legge forholdene til rette for å løse slike oppdrag uten mer makt enn nødvendig. Spyttbeskyttelse kan i mange situasjoner redusere behovet for å bruke annen makt, og dermed være mindre inngripen enn andre alternativ. Utprøvd og trent

metodikk med godkjent utstyr er bedre enn ad hoc løsninger som den enkelte må finne i selve oppdraget.

Et grunnleggende prinsipp om å ta hensyn til barns beste, og en høyere terske for bruk for barn og sårbare grupper er helt naturlig.

Jeg støtter en ny vurdering av spyttbeskyttelse, men dette bør være en del av politiets systematiske HMS-arbeid og revisjon av etatens arbeid og metodikk.

### ***Økt fokus på barn og sårbare grupper i politiutdanningen og vedlikeholdstrening***

Norsk politi er i utgangspunktet godt utdannet og trent til å løse politiets oppgaver. Samtidig er det svært mye som må læres og trenes for å kunne håndtere akutte og dramatiske hendelser. En god grunnutdanning med kunnskap og personlige ferdigheter er nødvendig for å håndtere de situasjonene som måtte oppstå i politiets hverdag. Økt kunnskap og fokus på barn og sårbare grupper bør være en naturlig del av politiets utdanning og vedlikeholdstrening. Jeg støtter utvalgets anbefalinger om å styrke opplæring og trening med dette fokuset, og at dette vurderes av politiet.

### ***Registrering av og rapportering om maktmiddelbruk***

Registrering av maktmiddelbruk er en naturlig kilde til vurdering av politiets samfunnsoppdrag, bruk av makt og interne arbeidsforhold. Jeg støtter utvalgets forslag om systematisk registrering av politiets maktmiddelbruk. Det må vektlegges at det organiseres og brukes metoder/teknologi slik at registrering i minst mulig grad går utover primæroppgavene til de politiansatte. Det må gjøres en vurdering av hvilke maktmidler og opplysninger som er hensiktsmessig å registrere, og hvordan dette kan gjøres på en fornuftig måte.

### ***Opprettelse av et «maktmiddelråd»***

Jeg er usikker på nytteverdien av et maktmiddelråd utover de tilsynsfunksjonene som allerede finnes. Politiets maktbruk omfattes i tillegg av det systematiske HMS-arbeidet og forpliktelser som følger med arbeidsmiljølovgivningen for å forebygge vold og trusler.

### ***Styrket samarbeid mellom politi og psykiatri***

Politiets håndtering av personer som antas å ha en psykisk lidelse og/eller ruslidelse kan være forbundet med stor risiko for personen selv, politiet og omgivelsene. Utfordringen er ofte at situasjonen og trussel må håndteres uavhengig av om gjerningspersonen er frisk, syk eller ruset. Av og til kan konsekvensene bli fatale. Mer kunnskap om alternative metoder og gode samarbeidsrutiner mellom helse og politi kan bidra til bedre forebygging og oppdragsløsning. Formell avklaring av samordningsansvar (HMS-ansvar) mellom helse og politi, tverrfaglige vurderinger av helsemessige forhold og sikkerhet, samarbeidsrutiner og øvelse kan redusere risiko i håndtering av fremtidige oppdrag. Jeg støtter utvalgets anbefalinger.

### ***Forskning på politiets maktmiddelbruk***

Kunnskap er viktig. Jeg støtter utvalgets anbefaling om mer forskning på politiets maktmiddelbruk. Også med utgangspunkt i hvordan vold og trusler påvirker politiets arbeid, og hvordan arbeidet best mulig kan organiseres, planlegges og

gjennomføres med minst mulig bruk av makt og lavest mulig risiko for skader eller tap av liv.

### **Avslutning**

Politiets tilgang på maktmidler har stor betydning for sikkerhet og helse. Arbeidsmiljøkrav og systematisk HMS-arbeid må vektlegges i de videre vurderingene av politiets maktmiddelbruk.

Hensiktsmessig organisering, planlegging og gjennomføring av politiets arbeid for å sikre trygge arbeidsforhold er ikke en motsetning til samfunnets behov for trygget og bistand fra politiet.

Trygge og kompetente arbeidstakere gjør en bedre jobb i politiet, for samfunnet.

Tiden er overmoden for endringer av politiets mulighet til sikker organisering av sitt arbeid. Det omfatter også hjemmelsgrunnlag til å innføre generell bevæpning. Som representant for vernetjenesten i politiet forventer jeg en politisk oppfølging som medfører nye rammebetingelser som setter politiet som etat, og den enkelte arbeidstaker i stand til å utføre samfunnsoppdraget innenfor rammen av et fullt forsvarlig arbeidsmiljø.

Med hilsen

Audun Buseth

-Vedlegg

- Høringssvar til NOU 2017:9 – politi og bevæpning, av 16.10.17